

Маријана Н. Папрић¹

Универзитет у Београду, Учитељски факултет

Оригинални
научни рад

Савремена настава руској језика стируке: проблеми и перспективе²

Резиме: У раду су представљени резултати критичке анализе актуелног стања наставе руској језика као језика стируке на друштвено-хуманистичким факултетима у Србији. Настава руској језика стируке сагледава се као систем међусобно повезаних и добро организованих компоненти наставног процеса, при чему се указује на проблеме функционисања њених компоненти у самом систему, али и на специфичне проблеме у функционисању система наставе у целини. Проблематика која је предмет истраживања сагледава је из два аспекта: теоријско-концепцијског и евалуационог. Теоријско-концепцијски аспект обухвата научно-теоријску и методолошку заснованост система наставе руској језика стируке на високошколском нивоу, као и покушај конституисања оптималног модела наставе језика стируке за друштвено-хуманистички профил. Евалуациони аспект подразумева анализу и процену актуелног стања у дајој области, вредновање и коришћење важећих нормативних докумената, уџбеника и приручника за руски језик у поменутом профилу. Резултати истраживања показали су да актуелно стање наставе руској језика стируке на друштвено-хуманистичким факултетима у Србији у многим својим аспектима захтева корекције и дојуне, стога предлози, сујестине и концепцијска решења која су понуђена у раду имају за циљ да побољшају актуелно стање и унапреде постојећи модел наставе језика стируке на дајим факултетима.

Кључне речи: руски језик стируке, настава руској језика, методика наставе руској језика, уџбеник, курикулум.

¹ marijana.papric@uf.bg.ac.rs

² Рад представља део експозеа докторске дисертације *Систем наставе руској језика као језика стируке на хуманистичким студијама у српској говорној и социокултурној средини*, одбрањене 16. 7. 2016. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду, пред Комисијом у саставу: проф. др К. Кончаревић (ментор), проф. др В. Белокапић Шкунца и доц. др Јелена Гинић.

Copyright © 2018 by the authors, licensee Teacher Education Faculty University of Belgrade, SERBIA.

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original paper is accurately cited.

Увод

Изучавање страног (руског) језика струке спада у ред најактуелнијих задатака савремене лингвистике и лингводидактике. Сам појам „језик струке“ (енг. *language for special purposes* – LSP) користи се, по правилу, за означавање једне од функционалних варијаната језика чији је задатак да обезбеди адекватну и ефективну комуникацију међу стручњацима у одређеној предметној области (Номутова, 2007: 55; Azimov, Џукин, 2009: 360). У савременом свету који карактеришу интернационализација различитих сфера друштвеног живота, појачана међународна економска, културна и научна сарадња, позиционирање међународних компанија на тржишту рада, покретање интернационалних научних пројеката, као и раст научностручних часописа и литературе на страном (руском) језику – потреба за оптимизацијом специфичне међукултурне комуникације, а у вези са тим и изучавањем страног (руског) језика струке, постаје све већа.

Данас се у готово свим стручним школама и на нефилолошким факултетима у Србији, уз општеобразовне и стручне предмете, учи страни језик као обавезни или факултативни предмет. Специфика наставе страног језика у наведеним профилима је изучавање језика као средства за стицање стручних знања и професионалних компетенција у домену уже струке, али и као средства међународне професионалне комуникације.

У руској лингводидактичкој науци настава језика струке постаје веома актуелна после Другог светског рата, када у тадашњи Совјетски Савез долази велики број страних студената ради стицања високог образовања. Стране студенте је требало обучити руском језику, па тако долази до организовања специјалних катедра руског језика ради обучавања и припремања студената са других културних и говорних подручја за укључивање у наставу на руском језику

(Дамљановић, 2009). Циљ наставе руског језика био је да у најкраћем року оспособи стране студенте за активно праћење наставе из свих студентских предмета, учествовање на семинарским и практичним вежбама на факултету, за самостално читање литературе из области струке, као и усмено и писмено изражавање на руском језику. Дакле, настава руског језика била је усмерена на комплексни развој продуктивних и рецептивних говорних вештина, са нагласком на професионална интересовања и комуникативне потребе студената. У планирању, организацији и извођењу наставе предавачи се ослањају углавном на сопствена искуства у настави руског језика као страног, мада врло брзо постаје јасно да се професионално оријентисана настава страног (руског) језика одликује низом специфичности у односу на наставу општег језика, те да захтева преосмишљавање циљева, садржаја, метода и облика рада (Алџамбекова, 2012).

Када је реч о српској методици наставе руског језика, елементи језика струке присутни су још у првој (преднаучној) фази њеног формирања (друга половина 18. до почетка 20. в.), у којој обучавање читању научне литературе представља један од основних циљева наставе (Дамљановић, 2009: 44). Руски језик учи се у српским школама од 1849. године, када је први пут уведен у наставни план београдске Богословије, а први уџбеник руског језика „Учитель русског језика“ аутора Алимпија Васиљевића излази из штампе 1862. г. У предговору првом издању аутор износи аргументе у прилог учењу руског језика, међу којима се истиче потреба за страним језиком као средством коришћења стручне литературе. У складу са, у то време владајућом, граматичко-преводном методом у настави страних језика уџбеник је био усмерен на овладавање граматичким системом руског језика и развијање умења читања и превођења уметничке, научне и стручне литературе (Дамљановић, 2000).

Међутим, иако лингводидактичка категорија поштовања професионалне оријентације у методици наставе руског језика у српској говорној и социокултурној средини има дугу историју, ова област је до данас теоријски и практично недовољно проучена, те многа питања и проблеми у вези са планирањем и реализацијом појединих аспеката наставе, дефинисањем циља, избором адекватних метода и техника рада, као и конструисањем функционалног студијског курикулума и уџбеника за језик струке остају и даље отворена.

Стога је циљ овог рада да критички сагледа актуелно стање наставе руског језика као језика струке на друштвено-хуманистичким факултетима у Србији, да укаже на проблеме у настави и истовремено понуди конкретне предлоге, сугестије и концепцијска решења ради унапређивања и усавршавања постојећег модела наставе језика струке на датим факултетима.

Проблематику која је предмет истраживања сагледавамо из двају аспеката: теоријско-концепцијског и евалуационог:

Теоријско-концепцијски аспект обухвата научнотеоријску и методолошку заснованост система наставе језика струке, факторе релевантне за његову реализацију на високошколском нивоу, као и покушај конструисања што оптималнијег модела наставе руског језика за високошколски хуманистички профил. Евалуациони аспект односи се на критичку анализу актуелног стања у датој области, вредновање и кориговање важећих студијских курикулума и уџбеника за руски језик у поменутом профилу.

У фокусу нашег истраживања су друштвено-хуманистички факултети на којима се изучава руски језик као језик струке – Учитељски факултет у Београду, Ужицу, Врању и Лепосавићу, Педагошки факултет у Сомбору, Факултет педагошких наука у Јагодини, Филозофски факултет у Београду, Новом Саду и Нишу, Православни богословски факултет у Београду, Правни фа-

култет у Београду и Нишу, те актуелни курикулуми и уџбеници за руски језик који се на њима примењују (в. Изворе).

У наставку излагања износимо најважнија запажања, примедбе, сугестије и препоруке у вези са поменутом проблематиком.

Теоријско-концепцијски аспект

Са теоријско-концепцијског аспекта наставе страног (руског) језика на свим нивоима, укључујући и професионално оријентисану наставу у нефилолошком образовном профилу, у великој мери зависи од одређених психолошких и дидактичко-методичких фактора (Končarević, 1996; Perkućin, 2010).

Психолошки фактори

Када је реч о психолошким факторима, успех у учењу, како општег страног језика, тако и страног језика струке, у великој мери одређују индивидуалне особине и способности оних који уче. У стручној литератури наводи се велики број фактора који доприносе успешном овладавању страним језиком или који га, напротив, ометају.

Међу њима се најчешће наводе степен мотивације, односно спремности за прихватање језика и културе другог народа, способност концентрације, квалитет и обим меморије, слобода комуникације, односно страх од могућих грешака, индивидуални стилови, односно стратегије учења итд. (Vятotnev, 1984: 81–82; Zimняя, 1991). Познато је, на пример, да студенти-дедукционисти (рационално-логички тип) усвајају језик боље и брже, ако им се дају готова правила. Студентима-индукционистима (интуитивно-сензуални тип) правила нису потребна, јер поседују способност самосталног уочавања законитости конструисања и функционисања исказа на основу презентоване језичке грађе и материјала за увежбавање. Постојање индивиду-

алних когнитивних приступа и стилова у овладавању страним језиком први је уочио и описао руски психолог Б. В. Бељајев. Студенти за које је карактеристичан интуитивно-сензуални стил учења с лакоћом усвајају језички материјал и показују успех у усменој комуникацији, без учења правила, за разлику од студената са рационално-логичким стилем учења, који страни језик усвајају ослањајући се на моделе, обрасце, систематизације и експлицитно формулисана језичке законитости и правила (Веляев, 1965). Осим индивидуалних когнитивних стилова учења, поједини аутори, као потенцијални фактор успеха, односно неуспеха, у учењу страних језика наводе психолошки тип личности. Тако интровертност/екстровертност личности у великој мери одређује мотивисаност за комуникацију на страном (руском) језику. Екстровертне, отворене и комуникативне личности ће бити приступачније и отвореније за ступање у комуникацију на руском језику, за разлику од интровертних, затворених и слабо комуникативних појединаца (Рогачева, 1988; Кончаревић, 1996).

Осим индивидуалних особина, стилова учења и типа личности за усвајање страног језика струке веома су важне и способности. Тако се међу способностима које позитивно утичу на успех у усвајању страног језика најчешће наводе умеће концентрисања пажње, способност меморисања језичких чињеница (Вятютнев, 1984: 81), развијеност фонематског слуха, језичке и интонационе способности (Passov, 1989: 60), способност за разумевање речима изражених садржаја, лако налажење неопходне речи, течно изражавање, способност уочавања и извођења законитости и правила на основу језичког материјала и сл. (Кончаревић, 1996: 34).

Дакле, из свега што је речено следи закључак да наставни процес мора бити конципиран и организован тако да буде максимално близак психолошким особеностима сваког студента, његовим језичким и говорним способнос-

тима, индивидуалним стиловима и стратегијама учења, што се постиже правилним избором наставних садржаја, варирањем облика презентације и семантизације језичке грађе, применом различитих метода и облика рада, као и правилним осмишљавањем и креирањем материјала за вежбање који мора бити прилагођен индивидуалним могућностима и нивоу знања студената.

Међутим, у реалним условима извођења наставе на нашим нефилолошким факултетима, ограниченом времену трајања курса, недовољном броју часова и наставним групама састављеним од великог броја студената са различитих студијских група (нпр. на филозофском факултетима) – принцип индивидуализације наставе објективно је тешко изводљив. У поменутих условима принцип индивидуализације спроводи се само парцијално – акценат је и даље на колективним формама рада, води се рачуна о појединим групама студената са заједничким особеностима, али не и о психолошким карактеристикама појединца, сем особинама битним за процес учења уопште, као што су, на пример, интелектуалне способности и мотивација за учење језика, док се нека друга битна својства, као што су темперамент, воља, тип личности, карактер и др. потпуно занемарују (Раичевић, 2009).

Дидактичко-методички фактори

Међу дидактичко-методичким факторима који су релевантни из аспекта проблематике која је предмет истраживања издвајамо: статус страног језика као наставног предмета, време трајања курса, број часова практичне наставе, одсуство аутентичне говорне средине, као и професионалну оспособљеност наставника језика струке.

Руски језик на нефилолошким факултетима хуманистичког профила у Србији изучава се као други страни језик и најчешће има статус обавезног – изборног општеобразовног предмета (студенти имају могућност избора међу по-

нуђеним језицима – обично енглеским, француским, немачким и руским језиком).

Настава се у целости изводи у српској језичкој и социокултурној средини, дакле, укључује све специфичности које карактеришу усвајање језика изван аутентичне говорне средине. С обзиром на то да присуство аутентичне средине има низ веома битних функција у процесу усвајања страног језика, попут информативне, мотивационе, комуникативне и дијагностичке, наставник је у ситуацији да врши симулацију говорне средине употребом техничких наставних средстава или повременим укључивањем изворних носилаца језика у процес наставе (Končarević, 1996: 48). Због тога се процес проговарања на страном (руском) језику одвија знатно спорије него у условима аутентичне средине, а само мали проценат студената по завршетку курса у стању је да активно користи језик у усменој професионалној комуникацији.

У идеалним условима било би пожељно упућивати студенте на обављање једномесечне или вишемесечне праксе у неку од школа у Русији, укључивати студенте у програме међународне студентске размене, који би омогућили контакт са аутентичном говорном средином и изворним носиоцима језика.

Квалитет наставе страног језика у нефилолошком образовном профилу у великој мери зависи од броја часова теоријске и практичне наставе. Увидом у актуелне студијске курикуле на нефилолошким факултетима друштвено-хуманистичког профила у Србији, дошли смо до следећих података: настава руског језика струке изводи се организовано, путем предавања, вежби и консултација чији број варира на различитим факултетима. Детаљни преглед стања, тј. табеларни приказ броја часова (предавања + вежбе) у појединим центрима дајемо у Табели 1.

Табела 1. Преглед броја часова Руског језика 1 (PЈ1), 2 (PЈ2) и 3 (PЈ3) (предавања + вежбе) на појединим факултетима.

Факултет	Основне академске студије по семестрима								Дипломске академске студије
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
Учитељски факултет – Београд	PЈ1 2+2	PЈ1 2+2	PЈ2 1+2	-	-	-	-	-	2+2
Учитељски факултет – Ужице	PЈ1 0+4	PЈ1 0+4	-	-	PЈ2 0+2	PЈ2 0+2	-	-	-
Учитељски факултет – Лепосавић (Учитељи: Уч.) (Васпитачи: Ва.)	PЈ1 Уч: 1+3; Ва: 0+4	PЈ2 Уч: 1+3; Ва: 0+3	PЈ3 Уч: 2+1 Ва: -	-	-	-	-	-	3+2
Учитељски факултет – Врање	-	PЈ1 1+3	PЈ2 1+4	-	-	-	-	-	2+0
Педагошки факултет – Сомбор	-	PЈ1 2+1	PЈ2 2+1	-	-	-	-	-	-

Факултет	Основне академске студије по семестрима								Дипломске академске студије
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
Факултет педагошких наука – Јагодина (Учитељи: Уч.) (Васпитачи: Ва.)	РЈО (општи курс) Ва: 2+1	РЈО (општи курс) Уч: 2+2 Ва: 1+2	РЈС (јез. стру- ке) Уч: 2+1 Ва: -	-	-	-	-	-	2+2
Филозофски факултет – Београд	РЈ1 2+0	РЈ1 2+0	РЈ2 4+0	РЈ2 4+0	-	-	-	-	-
Филозофски факултет – Нови Сад	РЈ1 0+4	РЈ2 0+4	РЈ3 0+4	РЈ4 0+4	-	-	-	-	-
Филозофски факултет – Ниш	РЈ1 2+2	РЈ2 2+2	-	-	-	-	-	-	-
Православни богословски факултет – Београд	РЈ1 1+1	РЈ1 1+1	РЈ2 1+1	РЈ2 1+1	-	-	-	-	2+2
Правни факултет – Београд	-	-	-	РЈ 2+2	-	-	-	-	-
Правни факултет – Ниш	-	РЈ 3+0	-	-	-	-	-	-	-

Табеларни приказ показује да се настава руског језика најдоследније изводи на филозофским факултетима у Београду, Новом Саду и Православном богословском факултету у Београду, на којима траје четири семестра, мада број часова на нивоу седмице варира. Са највећим бројем часова руског језика на недељном нивоу издваја се Филозофски факултет у Новом Саду са четири часа током сва четири семестра (К RJ A1.1–B2.2 FFNS). Одмах иза њега је Филозофски факултет у Београду са по два часа у току прва два и по четири у току трећег и четвртог семестра (К RJ1–RJ2 FFBG). На Православном богословском факултету недељни број часова у

току сва четири семестра је два (К RJ1–RJ2 PBF), с тиме што се настава руског језика изводи и на дипломским (мастер) академским студијама у трајању од једног семестра са недељним фондом од четири часа (К RJM PBF).

Факултети са најмањим фондом часова руског језика су правни факултети у Београду и Нишу. На наведеним факултетима настава руског језика траје свега један семестар са фондом од четири часа (Београд) (К RJ PFBG), односно трију часова недељно (Ниш) (К RJ PFN).

Осим већ поменутог Православног богословског факултета у Београду, настава руског језика на дипломским (мастер) академским сту-

дијама изводи се још и на учитељским факултетима у Београду, Врању, Лепосавићу и Факултету педагошких наука у Јагодини, са недељним фондом од четири часа (Београд) (K RJM UFVG), двају часова (Врање) (K RJM UFV), пет часова (Лепосавић) (K RJM UFL) и четири часа (Јагодина) (K RJM FPNJ).

Општи утисак је да је присутна тенденција ка опадању броја часова језика струке на факултетима друштвено-хуманистичког профила, тј. тенденција ка његовој маргинализацији и свођењу на двосеместрални, односно једносеместрални предмет. Ова тенденција, свакако, није у складу са актуелним стањем у савременом друштву, интернационализацијом економских и научнокултурних односа, као и растућом потребом за стручњацима који поред професионалних и стручних компетенција владају бар једним страним језиком. Стога резултати овог истраживања, осим што приказују реално стање наставе страног (руског) језика на друштвено-хуманистичким факултетима у Србији, треба да послуже као упозорење и сигнал за почетак промена и реорганизације наставе страних језика на нашим нефилолошким факултетима.

Осим времена трајања курса и броја часова теоријске и практичне наставе на квалитет наставе у великој мери утиче и професионална оспособљеност наставника језика струке. Један од основних проблема у овој области у вези је са питањем у којој мери наставник треба да познаје материју конкретне науке, тј. да ли наставник страног језика струке треба да познаје и саму струку? Расправљајући о овом питању, Р. Шаин истиче да су мишљења у вези са овим питањем подељена: с једне стране, постоји став да наставник мора веома добро познавати материју струке, а с друге, да је довољно да поседује само основна знања у оквиру конкретне научне области (Šain, 2011: 575). Наше мишљење је да једно од опционих решења, свакако, треба тражити у могућностима сарадње са колегама и наставни-

цима стручних предмета, оквирном познавању студијских курикулума за те предмете, као и јачању међупредметне координације између страног (руског) језика и других дисциплина које се изучавају на датом факултету. У наставној пракси, међутим, то није увек оствариво, с обзиром на велики број различитих стручних предмета које студенти изучавају у току студија, као и хетерогени састав аудиторјума који је често састављен од студената са различитих студијских група (нпр. на филозофским факултетима). Због тога се пред наставника језика струке поставља задатак перманентног развоја и усавршавања професионалне, комуникативне, педагошке и културолошке компетенције, тј. непрекидни лични раст и усавршавање. Само на тај начин могуће је обезбедити висок професионални ниво и квалитет наставе страног (руског) језика струке (Prica, 1996; Radić-Bojanić, Votls 2009; Andreeva, 2012).

Специфичну групу дидактичко-методичких фактора високошколске наставе страног језика представљају општи финални циљеви наставе, односно професионална компетенција будућих стручњака друштвено-хуманистичке сфере. Професионална компетенција стручњака у поменутој области укључује различите компоненте, међу којима се издвајају комуникативно-језичка компетенција, тј. комуникабилност, елоквентност, култура усменог и писменог изражавања, емоционалност, изражајност, комуникативно-методичка умења у анализи, објашњавању и преношењу знања, педагошки такт, развијене технике и умења читања на матерњем и страном језику и сл. (Gluhii & Rostovceva, 2011; Paprić, 2016a). У наставку излагања анализираћемо циљеве и садржаје наставе у важећим нормативним документима и уџбеницима за руски језик на поменутиим друштвено-хуманистичким факултетима и покушати да покажемо да ли су и у којој мери садржаји наставе саображени постављеним циљевима у настави језика струке. Саму наставу језика струке сагледавамо као сис-

тем добро организованих и међусобно повезаних компоненти у коме доминантно место припада циљевима наставе.

Евалуациони аспект

Циљеви наставе

Циљеви наставе као хијерархијски највише рангирана категорија система условљавају све друге компоненте – приступ, методе, принципе, облике, садржај и средства рада. Отуда од функционално постављених и дефинисаних циљева у великој мери зависи укупан квалитет и исходи наставе.

Преглед нормативних докумената за основне и дипломске (мастер) академске студије показао је да су циљеви и исходи наставе за предмет Руски језик на друштвено-хуманистичким факултетима у Србији јасно дефинисани. Као основни циљеви најчешће се наводе активирање и проширивање знања стеченог у претходном школовању, овладавање терминосистемом уже струке, развијање навика самосталног служења стручном литературом, укључујући и вештину превођења текстова научног стила из домена уже струке (К RJ1–RJ2–RJM UFBG; К RJ1–RJ2 UFU; К RJ1–RJ2–RJ3 UFL; К RJM UFV; К RJ1–RJ2 FFBG; К RJ1–RJ2–RJM PBF). Међутим, уочена је неусаглашеност у погледу захтева који се постављају пред студенте на појединим факултетима.

По висини захтева издвајају се Филозофски и Православни богословски факултет у Београду на којима се, према важећим нормативним документима, за руски језик по завршетку курса на основним академским студијама очекује оспособљеност за писмену и усмену рецепцију и продукцију говора на нивоу од Б2+ до Ц1 (К RJ2 FFBG), односно Б2 (К RJ2 PBF) Европског оквира за живе језике. Најскромнији захтеви дефинисани су у курикулумима за руски језик на Учитељском факултету у Врању и Педагошком

факултету у Сомбору, где се у исходима предмета наводи „самостално коришћење језика струке“ (К RJ1–RJ2 UFV), односно „разумевање општих текстова, самостално усмено и писмено излагање и изражавање мишљења о наведеним темама“ (К RJ1–RJ2 PFS).

Оваква неусаглашеност у захтевима може се објаснити временски дужим трајањем курса (четири семестра на Филозофском и Православном богословском факултету у Београду у односу на два семестра на Учитељском и Педагошком факултету у Врању и Сомбору), али и укупном језичком, комуникационом и општом културом која превазилази оквире основних академских студија, а која се очекује од будућих стручњака који стичу високо образовање на Филозофском и Православном богословском факултету.

Међутим, имајући у виду објективне услове извођења наставе на већини наших друштвено-хуманистичких факултета, мишљења смо да је реално очекивати рецептивно и продуктивно владање руским језиком на нивоу Б1, односно Б1+, по завршетку основних академских студија, а само изузетно Б2, односно Б2+, по завршетку дипломских (мастер) академских студија.

Садржаји наставе

У анализи садржаја наставе базирали смо се на појединим аспектима наставе језика струке (пре свега лексици и стилистици), као и видовима језичке делатности (рецептивним и продуктивним).

Обучавање аспектима језика

а) Настава лексике

Када је реч о настави лексике, преглед важећих нормативних докумената за друштвено-хуманистичке факултете показао је да је основни циљ наставе лексике проширивање активног, пасивног и потенцијалног лексичког фонда студената, овладавање стручном терминологијом и развијање навика служења двојезичним

и једнојезичним речником. Детаљна спецификација наставе лексике даје се у студијским курикулумима Филозофског факултета у Београду (К RJ1–RJ2 FFBG) и Учитељског факултета у Лепосавићу (К RJ1–RJ2–RJ3 UFL). Лексички садржаји слабије су разрађени у нормативним документима Учитељског факултета у Врању, Педагошког факултета у Сомбору и Филозофског факултета у Нишу, где се своди на „самостално коришћење језика струке“ (К RJ1–RJ2 UFV), „богаћење вокабулара и увежбавање коришћења речника“ (К RJ1–RJ2 PFS) или су потпуно остављени из наставних садржаја (К RJ1–RJ2 FFN).

У актуелним уџбеницима руског језика струке за друштвено-хуманистички профил заступљен је велики број лексичких вежбања међу којима доминирају вежбе на бази унутарлексицке системности – груписање лексема на основу парадигматског, синтагматског и методичког принципа. Посебна пажња посвећена је лексемама које потенцијално могу бити извор проблема при рецепцији и декодирању научних саопштења (полисемичне речи, међујезички хомоними и пароними, разлике на плану валентности речи), као и термилошкој лексички (в. Изворе: *Ruski jezik za pravnike*, *Ruski jezik za politikologe*, *Ruski jezik za studente Učiteljskog fakulteta* (Врање и Сомбор), *Ruski jezik za studente Filozofskog fakulteta* (Ниш), *Русский язык, русская культура: для студентов гуманитарного профиля*, *Русский язык для юристов*). Међутим, без обзира на велики број и разноврсност лексичких вежбања, општи је утисак да се само мали број вежбања базира на активној употреби лексема у говору, док је већина оријентисана на развој рецептивних језичких вештина, пре свега читање и правилно разумевање стручног текста (детаљније видети код: Рапчић, 2016b).

δ) Настава сџилисџике

Настава стилистике базира се на проширивању вокабулара термилошком лексиком,

усвајању граматичких структура типичних за језик науке и развијању умења служења стручном литературом. Најдетаљнији преглед наставних садржаја из стилистике даје се у курикулумима Православног богословског и Филозофског факултета у Београду који укључују основне карактеристике научног стила на свим нивоима: фонетско-фонолошком, морфолошком, лексичком и синтаксичком (К RJ1 FFBG), као и преглед различитих функционалних стилова и жанрова у сфери деловања Цркве (К RJ1–RJ2 PBF).

Међу уџбеницима из анализираног корпуса, по обиму и дубини презентованих садржаја из стилистике, издвојили бисмо два уџбеника: „Русский язык, русская культура: для студентов гуманитарного профиля“ ауторке Д. Дамљановић и „Руски језик у теологији: обликовање теолошког текста, техника превођења“ ауторке К. Кончаревић. У првом од наведених двају уџбеника даје се детаљни преглед специфичних обележја научног стила на лексичком, граматичком и синтаксичком плану, указује се на типичне предлошко-падешке конструкције и најфреквентнија значења падежа у научној стилу, специфичну употребу предлога и уводних речи, термилошку лексику и др. У другом уџбенику, намењеном теолозима, посебна пажња посвећује се најважнијим аспектима обликовања научног текста (информационо-библиографска апаратура научног дела, библиографски описи књиге и чланка, обликовање библиографских референци и библиографског регистра, навођење цитата и скраћено бележење у научној тексту). Елементи осталих функционалних стилова – административно-пословног, информативно-публицистичког, разговорног и књижевностно-уметничког најдоследније су представљени у књизи „Руски језик у комуникацији и мисији Цркве: функционални стилови, ресурси, жанрови“ ауторке К. Кончаревић, док су у осталим уџбеницима из анализираног корпуса слабије заступљени.

Једно од актуелних питања у овој области односи се на избор и врсту текстова у настави језика струке. Да ли је професионално оријентисану наставу страног језика могуће свести само на обраду научно-стручних текстова из уско професионалне сфере или у наставу треба укључивати и материјале других функционалних стилова? Мишљења смо да свођење наставе искључиво на уско профилисану тематику у великој мери осиромашује наставу, стога је у наставне садржаје пожељно укључити и елементе других функционално-језичких стилова и жанрова, општи језик и елементе свакодневног говора. Научно-популарни текстови, информативно-публицистички чланци, рекламе, као и елементи свакодневног разговорног језика свакако би обогатили наставу језика струке новим садржајима и подигли ниво мотивације за учење руског језика.

Обучавање видовима језичке делатности

а) Настава читања

Обучавање видовима језичке делатности одвија се комплексно, тј. у међусобној интеракцији и повезаности са вештинама читања, писања, говорења и правилног разумевања научностручних саопштења (К RJ1–RJ2 UFBG; К RJ1–RJ2 UFU; К RJ1–RJ2–RJ3 UFL; К RJM UFV; К RJS FPNJ).

С обзиром на специфичне циљеве који се постављају у настави језика струке, нагласак је на развоју навика и умења читања, које подразумевају способност правилног декодирања научностручног текста, извлачење неопходне информације, као и самостално коришћење научностручне, лексикографске и друге помоћне литературе. Преглед важећих нормативних докумената показао је да се најдетаљнија спецификација наставе читања даје у студијским курикулумима за руски језик на Филозофском и Православном богословском факултету у Београду на којима се студенти обучавају различитим ти-

повима и техникама читања – информативном, студиозном, дијагоналном и беспреводном читању путем наслућивања и предвиђања значења речи.

У уџбеницима руског језика струке које смо прегледали уочена су предтекстуална, при-текстуална и послетекстуална вежбања за развој умења читања. У структури система вежбања доминирају вежбе послетекстуалног типа које обезбеђују контролу разумевања прочитаног текста и истовремено подстичу и унапређују развој свих осталих језичких вештина на бази читања (писмена и усмена прерада текста, састављање плана, усмено и писмено препричавање, одговарање на питања, коментарисање, састављање резимеа, превођење и сл.).

Једина примедба односила би се на довољан број вежби за развој техника дијагоналног и информативног читања које, с обзиром на значај који имају у свакодневној и професионалној сфери, заслужују више простора у наставним садржајима за руски језик струке на факултетима друштвено-хуманистичког профила.

б) Настава писања

У тесној вези са наставом читања је настава писања. Анализа важећих нормативних докумената за руски језик струке на поменутом факултетима показала је да је писање заступљено у теоријској и практичној настави, али да њени специфични садржаји у већини нормативних докумената које смо прегледали нису довољно експлицирани.

У уџбеницима је, међутим, уочен широк спектар вежбања за развој писменог изражавања предговорног и говорног типа.

Међу вежбањима предговорног типа доминирају одговори на питања у вези са прочитаним текстом и састављање реченица на основу обрасца, задатог лексичког материјала или прочитаног текста. Међу вежбањима говорног типа важно место заузимају састављање плана,

резимеа, анотације, конспекта, рецензије, реферата, приказа књиге и научног чланка. Међутим, наведене писмене форме научног стручног излагања заступљене су углавном у новијим уџбеницима руског језика струке – *Руски језик у теологији – обликовање научног текста, техника преводања, Русский язык, русская культура: для студентов гуманитарного профиля* и делимично у књизи *Воспитываем обучаем играем: учебник русского языка для студентов Училищеской факультета*, док су у осталим уџбеницима из анализираних корпуса уочене углавном краће писмене форме у виду слободних састава или састављања дијалога на бази задатих ситуација.

в) Настава говорења

Навике и умења говорења усвајају се комплексно, тј. у интеракцији са свим осталим језичким вештинама, нарочито читањем и обрадом стручног текста. Циљ наставе говорења је оспособљавање студената за продуктивно усмено коришћење руског језика у области уже струке, тј. у сфери будуће професионалне комуникације. У том смислу, студенти се обучавају различитим комуникативним тактикама и стратегијама (монологски и дијалогски говор, интерпретација, прерада, сажимање и извлачење кључних информација, исказивање личног става, аргументација, дискусија и др.) (K RJ2–RJM UFBG, K RJ2–RJ3 UFL, K RJ PFN, K RJB2.2 FFNS, K RJ2 FFBG, K RJ2–RJM PBF).

У актуелним домаћим уџбеницима руског језика струке које смо прегледали вежбе за развој навика и умења говорења имају равноправни статус са вежбама читања и писања. Према врсти задатака као и степену самосталности у обликовању усмених садржаја, поделили смо их у две групе: вежбе преткомуникативног и вежбе комуникативног типа. Међу вежбама првог типа издвајају се одговори на питања у вези са садржајем текста, препричавање текста према плану или самостално усмено излагање на основу визуелне очигледности. У оквиру вежби претко-

муникативног типа уочена је посебна група вежби условно-комуникативног карактера као што су препричавање са елементима импровизације (обично из аспекта једног од ликова), усмено излагање са ослонцем на текст, тезе или лексички материјал. За разлику од преткомуникативних вежбања које карактерише потпуна или делимична задатост на плану садржаја, вежбе комуникативног типа усмерене су на самостално обликовање садржаја усменог исказа – изношење личног мишљења, коментарисање, аргументовано изражавање слагања или неслагања, учествовање у дискусији, полемици, слободно усмено излагање, реферисање, као и усмене презентације на различите теме из области струке.

Анализа коју смо спровели показала је да у актуелним уџбеницима руског језика струке за друштвено-хуманистички профил изразиту доминацију имају вежбања преткомуникативног и условно-комуникативног карактера, док су вежбања комуникативног типа заступљена у мањем броју. С обзиром на изузетан значај које умења продуктивног усменог излагања (посебно вештина изношења сопственог става, коментарисање, аргументовање и учествовање у стручним дискусијама и полемикама) имају у формирању комуникативних и професионалних компетенција потенцијалних стручњака друштвено-хуманистичке сфере, мишљења смо да вежбе комуникативног типа морају бити у већој мери укључене у уџбенике руског језика струке за поменути нефилолошки профил (Papić, 2015).

Закључак

Резултати истраживања показали су да настава руског језика струке на друштвено-хуманистичким факултетима у Србији у многим својим аспектима захтева корекције и допуне, те да многа питања и проблеми у овој области остају и даље актуелни.

Усаглашавање наставних садржаја језика струке са садржајима других стручних предмета, јачање међупредметне координације, прилагођавање наставе психолошким карактеристикама групе, али и појединца, формирање професионалне комуникативне компетенције са равноправним статусом продуктивних и рецептивних језичких вештина, оријентација на научностручне текстове различитог жанра, али и увођење елемената других језичко-функционалних стилова, укључујући и језик свакодневних комуникативних ситуација, побољшање општих услова извођења наставе – повећање обима часова и укупног времена трајања курса, као и перманентно стручно и професионално усававање универзитетских наставника језика

струке – само су неке од смерница за конструисање што оптималнијег модела наставе руског језика за високошколски друштвено-хуманистички профил.

Овим радом желели смо да скренемо пажњу академске и стручне јавности на статус страног (руског) језика струке у нашем високошколском образовном систему, да укажемо на актуелност проблематике којом се бавимо и пружимо подстицај за даља научна истраживања у овој области. Надамо се да ће наш рад мотивисати колеге и стручњаке да наставе трагања за што креативнијим и што оригиналнијим решењима у конципирању и конструисању система наставе страног (руског) језика струке за поменути високошколски профил.

Литература

- Almabekova, O. A. (2012). *Izmenenie celey pri obučenii professionalno-orientirovannomu inostrannomu yazyku v usloviyah novogo social'nogo zakaza. Fundamentalnye issledovaniya.* 3–3, 548–552. Retrieved June 25, 2015. from: <http://cyberleninka.ru/article/n/izmenenie-tseley-pri-obuchenii-professionalno-orientirovannomu-inostrannomu-yazyku-v-usloviyah-novogo-sotsialnogo-zakaza>.
- Andreeva, M. A. (2012). *Ličnost' prepodavatelya vuza kak faktor formirovaniya obščekul'turnyh i professionalnyh kompetencij buduščih specialistov.* In: Ahmetova, G. D. (ed.). *Teorija i praktika obrazovanija v sovremenom mire* (304–306). Meždunarodnaja zaočnaja naučnaja konferencija *Teorija i praktika obrazovanija v sovremenom mire*, fevral' 2012. Sankt-Peterburg: Renome.
- Azimov, Э. G. & Щукин, А. N. (2009). *Novyj slovar' metodičeskikh terminov i ponjatij (teorija i praktika obučeniya jazykam).* Moskva: IKAR.
- Beljev, B. V. (1965). *Očerki po psihologii obučeniya inostrannym jazykam.* Moskva: Prosvećenie.
- Damljanović, D. (2000). *Ruski jezik u Srbiji: udžbenici do 1941. godine.* Beograd: Filozofski fakultet.
- Damljanović, D. (2009). *Iz istorii obučeniya inostrannym jazykam s učetom specialnosti.* U: Vučo, J., Ignjačević, A. i Mirić, M. (ur.). *Jezik struke: teorija i praksa* (43–51). Prva međunarodna konferencija *Jezik struke: teorija i praksa*, 31. 1–2. 2. 2008. Beograd: Univerzitet u Beogradu.
- Gluhij, Я. A. & Rostovceva, V. M. (2011). *Obučenie jazyku specialnosti v kontekste razvitiya professionalnyh kompetencij.* *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo pedagogičeskogo universiteta.* 6, 104–107. Retrieved May 24, 2015. from: <http://cyberleninka.ru/article/n/obuchenie-yazyku-spetsialnosti-v-kontekste-razvitiya-professionalnyh-kompetentsiy>.
- Nomutova, T. N. (2007). *Jazyk dlya specialnyh celey (LSP): voprosy teorii.* *Vestnik Južno-Ural'skogo gosudarstvennogo universiteta. Serija: Lingvistika.* 15 (87), 55–62. Retrieved April 16, 2015. from: <http://cyberleninka.ru/article/n/yazyk-dlya-spetsialnyh-tseley-lsp-voprosy-teorii>.

- Končarević, K. (1996). *Nastava stranog jezika na filološkim studijama: teorija i praksa*. Beograd: Filološki fakultet.
- Paprić, M. (2015). Produktivne i receptivne kompetencije u kurikulumima za ruski jezik na fakultetima društveno-humanističkog profila. *Slavistika*, XIX, 359-364.
- Paprić, M. (2016a). Nastava stranog (ruskog) jezika struke kao faktor profesionalnog razvoja nastavnika i vaspitača. U: Ristić, M. i Vujović, A. (ur.). *Didaktičko-metodički pristupi i strategije – podrška učenju i razvoju dece* (308–320). Međunarodni naučni skup *Didaktičko-metodički pristupi i strategije – podrška učenju i razvoju dece*, 20. 11. 2015. Beograd: Učiteljski fakultet. Posećeno 20. maja 2017. godine na: <http://www.uf.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2016/12/didakticko.pdf>.
- Paprić, M. (2016b). Leksika u udžbenicima ruskog jezika struke za društveno-humanistički profil. *Ruskiñ jazyk kak inoslavjanskiñ*. VIII, 106–116.
- Passov, E. I. (1989). *Osnovy kommunikativnoj metodiki obučeniä inojazyčnomu obučeniü*. Moskva: Russkiñ jazyk.
- Perkućin, S. (2010). *Dijahronijske discipline u visokoškolskoj nastavi rusistike u srpskoj govornoj i sociokulturnoj sredini* (magistarski rad). Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
- Prica, M. (1996). Obrazovanje kadrova za nastavu stranog stručnog jezika. U: Vinaver, N. (ur.). *Strani jezik struke: zbornik radova* (67–70). Peto savetovanje nastavnika stranih jezika nefiloloških fakulteta *Strani jezik struke*, 3–4. 6. 1995. Beograd: Udruženje univerzitetskih profesora i naučnika Srbije, Saobraćajni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Radić-Bojanić, B., Votls, I. (2009). Uloga interneta u obrazovanju nastavnika. U: Vučo, J., Ignjačević, A. i Mirić, M. (ur.). *Jezik struke: teorija i praksa* (565–573). Prva međunarodna konferencija *Jezik struke: teorija i praksa*, 31. 1–2. 2. 2008. Beograd: Univerzitet u Beogradu.
- Raičević, V. (2009). Metodičke karakteristike kontingenta učenika kao osnova individualizacije nastave stranog jezika. U: Vučo, J. i Milatović, B. (ur.). *Individualizacija i diferencijacija u nastavi jezika i književnosti* (78–83). Međunarodni naučni skup *Individualizacija i diferencijacija u nastavi jezika i književnosti*, 19–20. 6. 2008. Nikšić: Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet.
- Rogačeva, I. P. (1988). Sistema faktorov, obespečivajuščaja motivaciju v učebnom processe. *Ruskiñ jazyk za rubežom*. 4, 71–75.
- Šain, R. (2009). Koliko LSP nastavnik treba da pozna je materiju struke. U: Vučo, J., Ignjačević, A. i Mirić, M. (ur.). *Jezik struke: teorija i praksa* (574–578). Prva međunarodna konferencija *Jezik struke: teorija i praksa*, 31. 1–2. 2. 2008. Beograd: Univerzitet u Beogradu.
- Вятютнев, М. N. (1984). *Теория учебника русского языка как иностранного*. Moskva: Russkiñ jazyk.
- Зимняя, I. A. (1991). *Психология обучения иностранным языкам в школе*. Moskva: Prosvetšenie.

Извори

Студијски курикулуми

- K RJ1–RJ2 UFBG – Kurikulumi za Ruski jezik 1 i 2 na osnovnim akademskim studijama Učiteljskog fakulteta u Beogradu (2014).

- K RJM UFBG – Kurikulum za Ruski jezik na diplomskim (master) akademskim studijama Učiteljskog fakulteta u Beogradu (2014).
- K RJ1–RJ2 UFU – Kurikulumi za Ruski jezik 1 i 2 na osnovnim akademskim studijama Učiteljskog fakulteta u Užicu (2013).
- K RJ1–RJ2–RJ3 UFL – Kurikulumi za Ruski jezik 1, 2 i 3 na osnovnim akademskim studijama Učiteljskog fakulteta u Leposaviću (2013).
- K RJM UFL – Kurikulum za Ruski jezik na diplomskim (master) akademskim studijama Učiteljskog fakulteta u Leposaviću (2013).
- K RJ1–RJ2 UFV – Kurikulumi za Ruski jezik 1 i 2 na osnovnim akademskim studijama Učiteljskog fakulteta u Vranju (2014).
- K RJM UFV – Kurikulum za Ruski jezik na diplomskim (master) akademskim studijama Učiteljskog fakulteta u Vranju (2014).
- K RJ1–RJ2 PFS – Kurikulumi za Ruski jezik 1 i 2 na osnovnim akademskim studijama Pedagoškog fakulteta u Somboru (2009).
- K RJS FPNJ – Kurikulum za Ruski jezik struke na osnovnim akademskim studijama Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini (2013).
- K RJM FPNJ – Kurikulum za Ruski jezik na diplomskim (master) akademskim studijama Fakulteta pedagoških nauka u Jagodini (2013).
- K RJ1–RJ2 FFBG – Kurikulumi za Ruski jezik 1 i 2 na osnovnim akademskim studijama Filozofskog fakulteta u Beogradu (2009).
- K RJ A1.1–B2.2 FFNS – Kurikulumi za Ruski jezik za jezičke nivoe od A1.1 do B2.2 na osnovnim akademskim studijama Filozofskog fakulteta u Novom Sadu (2013).
- K RJ1–RJ2 FFN – Kurikulumi za Ruski jezik 1 i 2 na osnovnim akademskim studijama Filozofskog fakulteta u Nišu (2014).
- K RJ PFBG – Kurikulum za Ruski jezik na osnovnim akademskim studijama Pravnog fakulteta u Beogradu (2013).
- K RJ PFN – Kurikulum za Ruski jezik na osnovnim akademskim studijama Pravnog fakulteta u Nišu (2014).
- K RJ1–RJ2 PBF – Kurikulumi za Ruski jezik 1 i 2 na osnovnim akademskim studijama Pravoslavnog bogoslovnog fakulteta u Beogradu (2014).
- K RJM PBF – Kurikulum za Ruski jezik na diplomskim (master) akademskim studijama Pravoslavnog bogoslovnog fakulteta u Beogradu (2014).

Уџбеници

- Belokapić Škunca, V. (2009). *Ruski jezik: vaspitno-obrazovna tematika*. Beograd: Univerzitet „Braća Karić“.
- Bogdanović, S. (1998). *Ruski jezik za studente Učiteljskog fakulteta*. Vranje: Učiteljski fakultet.
- Damljanović, D. (2009). *Russkij jazyk, russkaja kul'tura: dla studentov gumanitarnogo profilya*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Jermolenko, N. (2004). *Ruski jezik za studente Učiteljskog fakulteta*. Sombor: Učiteljski fakultet.

- Končarević, K. (2011). *Ruski jezik u teologiji: oblikovanje teološkog teksta, tehnika prevođenja*. Beograd: Pravoslavni bogoslovski fakultet, Institut za teološka istraživanja.
- Končarević, K. (2014). *Ruski jezik u komunikaciji i misiji Crkve: funkcionalni stilovi, resursi, žanrovi*. Beograd: Pravoslavni bogoslovski fakultet, Institut za teološka istraživanja.
- Marojević, R. (1976). *Ruski jezik za politikologe: zbirka tekstova sa leksičkim komentarima*. Beograd: Naučna knjiga.
- Milinković, Lj. (2000). *Ruski jezik za pravnike*. Beograd: Savremena administracija.
- Paprić, M., Belokapić Škunca, V. (2015). *Vospitываем, obučаем, играем: udžbenik ruskog jezika za studente Učiteljskog fakulteta*. Beograd: Učiteljski fakultet.
- Stamenković, P. (1995). *Ruskiy язык для юристов*. Beograd: Izdavačka agencija „Draganić“.
- Veličković, D. (1993). *Ruski jezik I–II za studente Filozofskog fakulteta*. Niš: Filozofski fakultet.

Summary

This paper presents the results of a critical analysis of the current status of teaching Russian for Specific Purposes (RSP) at the faculties of the Humanities and Social Sciences in Serbia. Teaching Russian for Specific Purposes is viewed as a system of inter-connected and well-organized components of the teaching process, with a special emphasis being placed on the functioning of individual components within the system and the particularities in the functioning of the teaching process as a whole.

The issues which are the topic of the research have been analysed from the theoretical-conceptual and the evaluation-based perspectives. The former perspective encompasses the scientific, theoretical and methodological bases of the system of teaching Russian for Specific Purposes at tertiary level, and represents an attempt at constructing an optimal model of teaching Russian for Specific Purposes in the area of the Humanities and Social Sciences. The latter aspect includes the analysis and evaluation of the current state in the given area, as well as the evaluation and correction of the valid normative documents and Russian language textbooks and reference books for the given educational profile.

The results of the research have shown that the current status of Russian for Specific Purposes at Serbian faculties of Social Sciences and the Humanities requires multiple corrections and improvement. Therefore, the suggestions and conceptual solutions offered in this paper aim at improving the current status and the existing ways of teaching the language for specific purposes at the above-mentioned faculties.

Keywords: *Russian for Specific Purposes, Russian language teaching, Russian language teaching methodology, textbook, curriculum.*